

Identifying Barriers of Research Problem-Finding from the Perspective of Faculty Members of Tehran State University (A Qualitative Research)

Hamid Reza

Mahmoodi *

MSc in Knowledge and Information Science, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

Nazila Mehrabi

MSc Student in Knowledge and Information Science, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

Abstract

Finding and formulating the problem is the basis of scientific research. Due to the many problems of graduate students in the field of problem finding, this study was conducted to identify barriers of research problem-finding. This research is a fundamental research in terms of purpose and library research in terms of data collection, which has also used field techniques. In terms of method, this research is a kind of content analysis that has been done by Colaizzi method. The statistical population of this study consisted of faculty members of state universities in Tehran province. 10 people were selected as a sample by consecutive combined sampling method. Semi-structured interview method was used to collect data. Four criteria of validity, reliability-stability, verifiability, and transferability were used to evaluate the validity and accuracy of the data. The results of the analysis of 10 interviews were 16 general themes or categories and 77 basic concepts. At first, 386 basic concepts were obtained, but after careful consideration and removing the synonyms, the number of concepts was reduced to 77 codes. Findings indicate that in individual, educational, cultural, structural and institutional dimensions, a number of obstacles make students face with problems in research problem-finding. Given the limited literature of the scientific community in the field of problem-solving barriers, it can be argued that a significant part of the knowledge gap of the scientific community in this field was filled by the new information of this research.

* Corresponding Author: Hamidreza8520@gmail.com

How to Cite: Mahmoodi, H. R., Mehrabi, N. (2023). Identifying Barriers of Research Problem-Finding from the Perspective of Faculty Members of Tehran State University (A Qualitative Research), *Journal of Knowledge Retrieval and Semantic Systems*, 10(36), 85-114.

Also, this research has shown the nature of interdisciplinary of information science more than before. The present research is original in terms of subject and method.

Keywords: Problem, Research, Problem Finding, Faculty, State University, Tehran.

1. Introduction

Finding and formulating the problem is the basis of scientific research. Determining the problem requires fundamental questioning and it is not an impromptu thing, but rather a dynamic, regular, systematic, and logical process that takes place before determining the title of the research by going through the nested and systematic layers of the phenomena. In studies, researches, and scientific productions that take place in universities and educational centers, problem-solving is considered the first and most important step. In fact, it can be said that problem-solving is the recognition and application of knowledge, skills, and abilities that lead to the correct response to the situation or to achieve goals. When we reach a goal, we are able to solve a challenge or a problem or achieve a better situation, which is problem-solving. By identifying and categorizing obstacles to problem-solving, it is possible to help students identify important and necessary problems. If the problem-finding obstacles are identified and subsequently removed, problems such as lack of progress in scientific productions and repetitive and invalid researches will be avoided. Therefore, the main goal of the current research is to "identify the obstacles of research problem solving".

2. Literature Review

Fotis Kasoulas and Georgia Mega (2007) in a research titled "Creative and critical thinking in the form of problem-finding and problem-solving: a study among elementary school students" found that factors such as relevance and reasoning which are related to critical thinking in problem solving by students play a role. Frank Labanka (2008) in his research entitled "The effect of problem-solving on the quality of scientific research projects arising from an authentic research environment using an open problem" found that factors such as the use of expertise and previous experiences and creative thinking such as flexibility, adaptability, new approach, play a role in the problem-solving process. In Krista Ritchie's (2009) research entitled "Problem-finding Process in Research Education: Focusing on Students' Experiences", it was shown that personality traits such as lack of motivation, lack of interest, anxiety, and other negative emotions affect students' problem-finding performance. In the research of the Guardian (2013) with the title "Research Problem Solving;

Undeniable Necessity in Postgraduate Theses", it was shown that obstacles such as collecting information without having a research plan, without examining the background and existing research and not recognizing the limitations of the research, determining the research method before determining the subject, disregarding the appropriate theories and available resources in formulating the research problem, are common mistakes that threaten researchers in setting up the research topic. Problem solving is not a one-dimensional process and the researcher must consider all aspects uniformly to choose the right problem. Mira Begi (2015) in a research entitled "Problem-finding in research; Limitations and solutions focusing on thesis writing and indigenous theorizing in Iranian sociology" stated that problem solving requires critical and creative thinking and in a word, it requires a set of personality traits. In addition to this, the necessary infrastructure for problem solving should also be provided. Baghmirani (2016) in his research entitled "Development of the Conceptual Model of Research Problem-Finding Using Directional Content Analysis Method" found that the concept of problem-finding is in personality characteristics in five dimensions, in behavioral characteristics in four dimensions, in thinking characteristics (Creative) can be developed in six dimensions, (critical) thinking in two dimensions and educational feature in five dimensions.

3. Methodology

This research is fundamental in terms of its purpose and in terms of gathering information, it is library research that has also benefited from field techniques. In terms of method, this research is a kind of content analysis which was done with the Claysey method. The statistical population of this research was made up of the faculty members of the public universities of Tehran province. 10 people were selected as a sample using the sequential pooled sampling method. A semi-structured interview method was used to collect data. Four criteria of validity or acceptability, certainty of stability, confirmability, and transferability or fit were used to evaluate the validity and accuracy and robustness of the data.

4. Results

The result of the analysis of 10 interviews was 16 general themes or categories and 77 primary concepts. Of course, 386 primary concepts

were obtained at the beginning, and after careful examination and removal of synonyms, the number of concepts was reduced to 77 codes. Identified classes include self-deprecation, passive linearity, lack of motivation, lack of work, lack of skills, ignorance, negative consensus, inferential analysis, superficiality, weak intelligence related to individual obstacles, dry educational management, inefficient human resources, weak content related to educational obstacles, family scientism, individualism related to cultural barriers; structural instrumental gap related to structural barriers; and institutional instability is related to institutional barriers to problem solving.

5. Discussion

Evidences and surveys showed that a set of obstacles prevent a person from choosing an important and necessary issue. The analysis showed that there are problems and obstacles in the five personal, educational, cultural, structural, and institutional dimensions that fuel the individual's inability to solve problems. In the context of individual obstacles, it can be pointed out that novice researchers have characteristics of self-deprecation, passive linearity, lack of creativity, sufficient purpose and motivation, unfamiliarity with domestic and international databases, and relative lack of proficiency in English, ignorance and knowledge gaps, lack of analytical power and inference power, as well as the negative correlation of inference analysis that can make a person face problems in problem solving. Along with personal obstacles, a set of non-personal obstacles can be seen; some of these obstacles are related to educational obstacles. The inappropriateness of university research regulations and guidelines and the managers' approach to problem solving and research is a linear and binary approach; an approach that destroys creative thinking. The weakness of human resources (inexperience of professors and faculty members) of the university can also be a problem. Familiarity with the research method can be considered as the alphabet of problem solving. Until the course units of the research seminar and research method are not taught correctly, we cannot hope for the success of the students in problem solving. The weakness of the course content, which refers to the provision of inappropriate teaching resources, non-native and not up-to-date resources, is one of the educational obstacles. In the field of

cultural barriers, we can mention the avoidance of science and insufficient education of parents, which fuel the individual's weakness in problem solving. Facilities and infrastructures are needed for problem solving. Failure to provide equipment indicates the existence of a structural tool gap, which in turn is considered a potential risk for the problem-solving process. The lack of problem-solving institutions is another obstacle to research problem-solving. If these institutions are created in the heart of the library, information science specialists serve the scientific communities through a new channel by identifying and classifying the important and necessary issues of society.

6. Conclusion

It can be concluded that problem-solving is a conscious, creative, and meticulous process of searching, identifying, refining, finding, and choosing a research problem among several problems; a set of individual and non-individual factors (educational, cultural, structural, and institutional) make this process difficult. This research helped to identify and categorize research problem-finding obstacles with an interpretive approach. Considering the limited literature of scientific communities in the field of problem-solving obstacles, it can be claimed with a high confidence factor that a significant part of the scientific community's knowledge gap in the field of problem-solving obstacles was filled with the new information of this research. Also, this research has shown the interdisciplinary nature of information science and epistemology.

Acknowledgments

The authors consider it necessary to acknowledge and thank all the loved ones who helped us in this research.

شناسایی موانع مسئله‌یابی پژوهش از دیدگاه اعضای هیئت‌علمی دانشگاه‌های دولتی تهران (پژوهشی کیفی)

حمیدرضا محمودی * کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

نازیلا محرابی دانشجوی کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

چکیده

یافتن و فرموله کردن مسئله، پایه‌ی تحقیق علمی است. با توجه به مشکلات فراوان دانشجویان مقاطع تحصیلات تکمیلی در زمینه مسئله‌یابی، این پژوهش باهدف شناسایی موانع مسئله‌یابی پژوهش انجام شد. این پژوهش، از نظر هدف، بنیادی و از نظر گردآوری اطلاعات، پژوهشی کتابخانه‌ای است که از تکنیک‌های میدانی نیز بهره برده است. این پژوهش از نظر روش نوعی تحلیل محتوا است که با روش کلایزی انجام شده است. جامعه آماری این تحقیق را اعضای هیئت‌علمی دانشگاه‌های دولتی استان تهران تشکیل دادند. ۱۰ نفر به‌عنوان نمونه و با روش نمونه‌گیری تلفیقی متوالی انتخاب شدند. جهت گردآوری داده‌ها از روش مصاحبه نیمه‌ساختاریافته استفاده شد. چهار معیار اعتبار یا مقبولیت، اطمینان-ثبات، قابلیت تأیید و قابلیت انتقال یا تناسب برای ارزیابی روایی و دقت و استحکام داده‌ها مورد استفاده قرار گرفت. حاصل تحلیل ۱۰ مصاحبه، ۱۶ مضمون کلی یا طبقه و ۷۷ مفهوم اولیه بود. در ابتدا ۳۸۶ مفهوم اولیه به دست آمد که پس از بررسی دقیق و حذف مترادفات، تعداد مفاهیم به ۷۷ کد کاهش یافت. یافته‌ها حاکی از آن است که در ابعاد فردی، آموزشی، فرهنگی، ساختاری و نهادی تعدادی مانع دانشجویان را در زمینه مسئله‌یابی با مشکلاتی مواجه می‌کند. این پژوهش ماهیت بین رشته‌ای علم اطلاعات و دانش‌شناسی را بیش‌ازپیش نمایان کرده است. پژوهش حاضر از نظر موضوع و روش دارای اصالت است.

کلیدواژه‌ها: مسئله، پژوهش، مسئله‌یابی، هیئت‌علمی، دانشگاه دولتی، تهران.

* نویسنده مسئول: Hamidreza8520@gmail.com

مقدمه

یافتن و فرموله کردن مسئله پایه‌ی تحقیق علمی است. در طی فرآیند پژوهش توجه مداوم به مسئله ضمن تعیین برخی از جوانب پژوهش، باعث انسجام آن نیز می‌شود (ساعی، ۱۳۸۶، به نقل از میره بیگی، ۱۳۹۵). دانکر و لیز^۱ معتقد هستند که مسئله زمانی مطرح می‌شود که فرد دارای هدف است، ولی نمی‌داند چگونه به آن هدف برسد (باغمیرانی، ۱۳۹۶). مسئله در واقع تعارض بین موقعیت موجود و موقعیت دیگری است که می‌خواهیم ایجاد کنیم. وقتی شخصی با موقعیت یا تکلیفی روبه‌رو می‌شود که نمی‌تواند از طریق کاربرد اطلاعات و مهارت‌هایی که در آن لحظه در اختیار دارد، به آن موقعیت یا تکلیف پاسخ دهد، در این صورت گفته می‌شود که او با مسئله‌ای روبرو است (مورگان و همکاران^۲، ۱۹۸۴، به نقل از گودرزی و همکاران). مسئله توده‌ای از سؤال‌های بی‌پاسخ است که با توجه به واقعیت‌های موجود و خلأهای مربوط به آن، در ذهن پژوهشگر شکل می‌گیرد. البته همه‌ی سؤال‌های ذهنی، قابل پژوهش نیستند. سؤال‌هایی مهم هستند که ارزش تحقیق و تازگی و اولویت داشته و نیاز جامعه‌ی علمی را برآورده سازند و امکان دست‌یابی به منابع برای پاسخگویی به آن‌ها وجود داشته باشد و با توانمندی محقق هماهنگ بوده و قلمرو و حدود آن مشخص باشد (اسحاقی، [بی تا]). بنابراین تعیین مسئله مستلزم پرسشگری بنیادی است و امری فی‌البداهه نیست بلکه فرآیندی پویا، منظم، سیستماتیک و منطقی است که پیش از تعیین عنوان تحقیق با عبور از فکر و اندیشه از درون لایه‌های تودرتو و نظام‌مند پدیده‌ها صورت می‌گیرد (میره بیگی، ۱۳۹۵). به اعتقاد گودرزی و همکاران (۱۳۹۷) پیش از آن‌که مسئله را بتوان حل کرد، باید آن را شناخت و تعریف صحیحی از آن ارائه کرد. به این منظور که تعیین شود چه وضعیتی نمایانگر مسئله است و کدام مسئله باید حل شود، این فرآیند شناسایی مسئله و تعیین اهداف و اولویت‌بندی آن‌ها را مسئله‌یابی می‌نامند (رضائیان، ۱۳۶۸). در صورتی که مسئله را دست‌یابی به هدف بدانیم، مسئله‌یابی رفع موانع برای تحقق آن

-
1. Dunker & Lees
  2. Morgan et al

هدف خواهد بود، هنگامی که موانع تحقق هدف برداشته شود، عملاً مسئله نیز حل شده به شمار می‌آید. هنگامی که موانع از دست‌یابی فرد به هدف جلوگیری می‌کنند لازم است که فرد به شیوه‌ای علمی و با استفاده از دانش و مهارت‌هایی که دارد موانع را شناسایی کند و آن‌ها را از مسیر تحقق هدف، بردارد. در ساده‌ترین شکل مسئله‌یابی ناظر بر تحقق هدف و برداشتن موانع می‌باشد. زمانی که به هدفی دست پیدا می‌کنیم، توانسته‌ایم چالش یا مشکلی را حل یا وضعیت مطلوب‌تری را محقق کنیم که این همان مسئله‌یابی خواهد بود. مسئله‌یابی، به نحوی هم‌زمان به‌عنوان هنر و تجربه پژوهشگر شناخته شده و هر چه دقیق‌تر و عمیق‌تر انجام پذیرد هم بدعت و هم نظام‌مندی در پژوهش را بیشتر تقویت می‌نماید. مسئله‌یابی به‌مثابه شالوده‌ی علم، مبنایی را شکل می‌دهد که نظریه‌پردازی و پژوهشگری با ابتنا به آن امکان شکل‌گیری و بالیدن می‌یابند. از سویی چیستی و چگونگی مسئله و روش یافتن آن و از سوی دیگر دلایل عدم توجه به مسئله‌یابی به‌مثابه بنیانی هستی‌شناختی-روش‌شناختی حائز اهمیت است (میره بیگی، ۱۳۹۵). مسئله‌یابی، تشخیص و کاربرد دانش، مهارت‌ها و توانایی‌هایی است که موجب پاسخ درست به موقعیت یا رسیدن به اهداف می‌باشد. عامل اساسی در مسئله‌یابی، به کاربردن دانش‌ها و مهارت‌هایی است که قبلاً آموخته شده است. از مسئله‌یابی تعاریف مختلفی ارائه شده است. مسئله‌یابی فرآیندی است که برای برخورد با موقعیت پاسخ‌های مؤثر و متعددی مسئله‌ساز، فراهم می‌شود و احتمال‌گزینش پاسخ مناسب را از بین گزینه‌های گوناگون افزایش می‌دهد (متدین، اکبری مقدم، ۱۳۹۶). مألوف، تورستینسون و اسکاتل^۱ (۲۰۰۷) معتقد هستند که مسئله‌یابی فرآیندی رفتاری-شناختی است که پاسخ‌های بالقوه مؤثر را بر موقعیت‌های مشکل‌ساز فراهم می‌آورد و احتمال انتخاب مؤثرترین پاسخ را از میان پاسخ‌های متعدد افزایش می‌دهد (گودرزی و همکاران، ۱۳۹۷). یکی از مراحل مهم در تحقیقات علمی، مسئله‌یابی است و پیشرفت هر جامعه نیز از طریق این پژوهش‌ها و تحقیقات علمی حاصل می‌شود. دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی از جمله سازمان‌هایی هستند که کارهای پژوهشی در آن صورت

می‌گیرد و در امر پژوهش نقش مهمی را ایفا می‌کنند. اساتید و دانشجویان در این مراکز، تولیدکننده‌های اصلی علم و دانش هستند. در یک پژوهش علمی، پژوهشگرانی هستند که با صاحب‌نظران رشته مربوطه خود در تماس هستند و یا اینکه در همایش‌ها و کنفرانس‌های علمی حضور مستمر دارند و از این طریق می‌توانند موضوع درست و مناسبی را انتخاب کنند. احتمال موفقیت این افراد در تحقیق می‌تواند زیاد باشد. در مقابل نیز پژوهشگرانی هستند که در امر تحقیق و مشخصاً در زمینه انتخاب موضوع و تعیین مسئله پژوهش مبتدی هستند و به دلایل نامشخص در مسئله‌یابی توفیق چندانی نمی‌یابند. توسعه و پیشرفت علم با توانایی یافتن مسئله پژوهش ارتباط مستقیمی دارد. در مطالعات، تحقیقات و تولیدات علمی که در دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی صورت می‌گیرد مسئله‌یابی به‌عنوان اولین و مهم‌ترین مرحله به‌شمار می‌رود. در نتیجه ضروری است که موانع موجود در مسئله‌یابی که نقش مهمی در پیشرفت دانشجویان و پژوهشگران آینده دارد، به‌صورت کامل شناسایی شود تا بتوان از این طریق برای رفع موانع موجود راهکارهایی را ارائه داد. با شناسایی و دسته‌بندی موانع مسئله‌یابی تا حدودی می‌توان، دانشجویان را در زمینه شناسایی مسائل مهم و ضروری یاری نمود. اگر موانع مسئله‌یابی شناسایی و متعاقب آن برطرف شوند از مشکلاتی چون عدم پیشرفت در تولیدات علمی و انجام پژوهش‌های تکراری و فاقد اعتبار جلوگیری می‌شود. از این رو مسئله اصلی پژوهش حاضر «شناسایی موانع مسئله‌یابی پژوهش» است.

مرور پیشینه‌ها

فوتیس کاسولاس و جورجیا مگا^۱ (۲۰۰۷) در پژوهشی پیمایشی با عنوان «تفکر خلاقانه و انتقادی در قالب مسئله‌یابی و حل مسئله: پژوهش در میان دانش‌آموزان مدرسه ابتدایی» که باهدف شناسایی عملکرد دانش‌آموزان با دو نوع تفکر (انتقادی و خلاقانه) در مسئله‌یابی و حل مسئله صورت گرفته بود، دریافتند که عواملی مانند ربط و استدلال جویی که مربوط به تفکر انتقادی است در حل مسئله توسط دانش‌آموزان نقش دارد و همچنین رفتار

---

1. Fotis Kousoulas & Georgia Mega

عملکردی دانش‌آموزان در هر دو مرحله مستقل از یکدیگر می‌باشد. در مجموع به نظر می‌رسد افرادی که به ذره‌بین تفکر انتقادی مجهز هستند در یافتن مسائل، تیزبینانه‌تر و دقیق‌تر عمل می‌کنند.

هایجولی و یانزون چو^۱ (۲۰۰۷) در پژوهشی توصیفی-تحلیلی با عنوان «عوامل مؤثر بر مسئله‌یابی بر اساس ساختار مسئله» به شناسایی عوامل مؤثر بر عملکرد مسئله‌یابی دانش‌آموزان بر اساس موقعیت ساختاری پرداختند. یافته‌ها حاکی از آن است که توجه به ساختار مسئله به معلمان کمک می‌کند تا روش‌های آموزشی را برای بهبود عملکرد دانش‌آموزان تدوین کنند. نتایج نشان داد که درجه ساختار مسئله بر متغیرهای مؤثر بر مسئله‌یابی تأثیر دارد. در وضعیت ساختارنیافته، دانش علمی و ویژگی‌های شخصیتی به‌طور مثبت بر مسئله‌یابی تأثیر مثبت داشتند و تفکر واگرا بر مسئله‌یابی تأثیر منفی داشتند. در شرایط نسبتاً ساختاریافته، تفکر واگرا و انگیزش درونی به‌طور مثبتی بر مسئله‌یابی تأثیر داشتند. با توجه به نتایج می‌توان نتیجه گرفت که مسیر مسئله‌یابی به نوع تفکر، شخصیت، میزان دانش و خودانگیزختگی بستگی دارد؛ مسائل بهتر ناشی از تفکرات ناب و شخصیت‌های منسجم است.

فرانک لابانکا^۲ (۲۰۰۸) در پژوهشی پیمایشی با عنوان «تأثیر مسئله‌یابی بر روی کیفیت پروژه‌های علمی پژوهش برآمده از محیط پژوهشی معتبر با استفاده از مسئله باز» به شناسایی عوامل مؤثر بر مسئله‌یابی و استراتژی‌های مسئله‌یابی پرداخت. یافته‌ها نشان داد که کیفیت پروژه‌های دانشجویی به‌طور مستقیم تحت تأثیر کیفیت مسئله‌یابی آن‌ها قرار دارد و هم‌چنین عواملی مانند استفاده از تخصص و تجربیات قبلی و تفکر خلاقانه مانند انعطاف‌پذیری، رویکرد نو، در فرایند مسئله‌یابی نقش دارند. گاهی افراد عجولانه موضوعی را انتخاب می‌کنند که در آن حوزه، تخصصی ندارند؛ این انتخاب عجولانه پیش‌زمینه یک شکست خواهد بود.

---

1. Hyejoo Lee & Younsoon cho
2. Frank Labanca

کریستا ریچی^۱ (۲۰۰۹) در پژوهشی پیمایشی با عنوان «فرآیند مسئله‌یابی در آموزش تحقیق: تمرکز بر تجربیات دانشجویان» به شناسایی تجربیات دانشجویان در مسئله‌یابی پرداخت. یافته‌ها نشان داد که تجربیات افراد می‌تواند نقش مثبت و منفی بر رفتار مسئله‌یابی آن‌ها داشته باشد. می‌توان به این نتیجه دست‌یافت که ویژگی‌های شخصیتی مانند عدم انگیزه، عدم علاقه، اضطراب و دیگر احساسات منفی بر عملکرد مسئله‌یابی دانشجویان تأثیر منفی می‌گذارد.

توکل و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی توصیفی - تبیینی با عنوان «مطالعات جامعه‌شناختی مشکلات دانشجویان تحصیلات تکمیلی در مسئله‌یابی پایان‌نامه» که باهدف بررسی جامعه‌شناختی مشکلات دانشجویان کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی در مسئله‌یابی پایان‌نامه، صورت گرفته بود، دریافتند که ضعف در اجتماعات علمی و فقدان پارادایم‌ها دلیل اصلی اجتماعی نشدن دانشجویان جامعه‌شناسی در جامعه‌ی علمی است. نتایج نشان داد مشکلاتی مانند نداشتن حوزه موردعلاقه، تردید در مسئله‌یابی، مشکلاتی در ارتباط با نظام آموزشی و دانشگاه، فقدان بحث‌های علمی و تعاملات اندک بین اساتید و دانشجویان و اساتید با یکدیگر از جمله مشکلات دانشجویان در مسئله‌یابی است.

نگهبان (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «مسئله‌یابی پژوهش؛ ضرورت انکارناپذیر در پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی» به شناسایی معیارهای مسئله پژوهشی مناسب و ارائه راهکارهایی برای بهبود و تسهیل امر مسئله‌یابی پرداخت. نتایج نشان داد که موانعی چون جمع‌آوری اطلاعات بدون داشتن طرح تحقیق، بدون بررسی پیشینه‌ها و پژوهش‌های موجود و عدم تشخیص محدودیت‌های تحقیق، تعیین روش تحقیق پیش از تعیین موضوع، بی‌توجهی به نظریات مناسب و منابع موجود در تدوین مسئله تحقیق، اشتباهات رایجی است که پژوهشگران را در تنظیم موضوع تحقیق تهدید می‌کند. مسئله‌یابی فرایند تک‌بعدی نیست و محقق برای انتخاب مسئله مناسب، باید تمام جوانب را به‌طور یکدست در نظر داشته باشد.

---

1. Krista Ritchie

میره بیگی (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «مسئله‌یابی در تحقیق؛ محدودیت‌ها و راهکارها با تمرکز بر پایان‌نامه نویسی و نظریه‌پردازی بومی در جامعه‌شناسی ایران» به بررسی کمبودها و نیازهای موجود در این دو دیدگاه پایان‌نامه نویسی و نظریه‌پردازی پرداخت. نتایج نشان داد که مسئله به‌مثابه‌ی کانون یک پژوهش است و فرضیه‌ها از مسئله پژوهشگر استخراج می‌شود و نقش مسئله‌یابی در نگارش یک پایان‌نامه مناسب بسیار مهم است و فرآیند نظریه‌پردازی بومی در جامعه‌شناسی ایران، بدون مسئله‌یابی عمیق موفقیت‌آمیز نخواهد بود. محقق در صورتی می‌تواند به مسائل مهم و ضروری دست یابد که به معنای اهمیت و ضرورت را درک کرده باشد. گاهی فرد مرز میان مهم و ضروری را تشخیص نمی‌دهد. علاوه بر این به نظر می‌رسد مسئله‌یابی نیازمند تفکر انتقادی و خلاقانه و در یک کلام، نیازمند مجموعه‌ای از ویژگی‌های شخصیتی است. در کنار این باید زیرساخت‌های لازم برای مسئله‌یابی نیز فراهم باشد.

باغمیرانی (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «توسعه مدل مفهومی مسئله‌یابی پژوهش با استفاده از روش تحلیل محتوای جهت‌دار» که باهدف شناسایی مؤلفه‌های مؤثر بر مسئله‌یابی پژوهش و توسعه مدل مفهومی آن صورت گرفته بود، دریافت که مفهوم مسئله‌یابی در ویژگی شخصیتی در پنج بعد، در ویژگی رفتاری در چهار بعد، در ویژگی تفکر (خلاقانه) در شش بعد، در ویژگی تفکر (انتقادی) در دو بعد و در ویژگی آموزشی در پنج بعد قابل توسعه است.

از مرور پیشینه‌ها می‌توان چنین استنتاج کرد که به‌طور کلی در مسئله‌یابی عواملی چون تجربیات دانشجویان، نوع تفکر آن‌ها، مراکز آموزشی و دانشگاه‌ها و حتی نوع جامعه نقش مهمی دارند. بیشترین تمرکز در پیشینه‌ها در مسئله‌یابی بر ابعاد فردی بوده است. در پژوهش‌های پیشین اکثر متخصصان با رویکردی کمی و تحت پارادایم اثبات‌گرایی با توسل به روش‌های توصیفی، مسئله‌یابی پژوهش را موردبررسی قرار داده‌اند. در پژوهش حاضر، موانع مسئله‌یابی با رویکرد کیفی و تحت سایه پارادایم ساخت‌گرایی و تفسیرگرایی

و با کمک روش تحلیل محتوای کلایزی موردبررسی قرار گرفت تا این موانع بهتر شناسایی شود.

هدف اصلی این پژوهش شناسایی موانع مسئله‌یابی پژوهش می‌باشد که در قالب اهداف فرعی زیر پیگیری شده است:

۱- شناسایی موانع فردی مسئله‌یابی پژوهش

۲- شناسایی موانع آموزشی مسئله‌یابی پژوهش

۳- شناسایی موانع فرهنگی مسئله‌یابی پژوهش

۴- شناسایی موانع ساختاری مسئله‌یابی پژوهش

البته در اینجا ذکر یک نکته، ضروری به نظر می‌رسد. از آنجایی که اهداف یک پژوهش با فرضیه‌های آن پژوهش تناسب دارد و با توجه به این که در تحقیقات بنیادی، گاهی فرضیه‌ها در خلال پژوهش شکل می‌گیرد لذا این احتمال وجود دارد که در پایان این پژوهش تعدادی از این ابعاد حذف و ابعاد دیگری جایگزین آن شود. این ابعاد با توجه به تحقیقات پیشین و با توجه به گمانه‌زنی‌های نویسندگان مقاله، به‌عنوان مدل مفهومی این پژوهش موردبررسی قرار گرفتند.

جدول ۱. اطلاعات مربوط به تحقیقات پیشین

نویسنده	سال	عنوان	روش	ابزار
فوتیس کاسولاس و جورجیا مگا	۲۰۰۷	تفکر خلاقانه و انتقادی در قالب مسئله‌یابی و حل مسئله: پژوهش در میان دانش‌آموزان مدرسه ابتدایی	توصیفی-پیمایشی	پرسشنامه
هایجولی و یانزون چو	۲۰۰۷	عوامل مؤثر بر مسئله‌یابی بر اساس ساختار مسئله	توصیفی - تحلیلی	پرسشنامه
فرانک لابلانکا	۲۰۰۸	تأثیر مسئله‌یابی بر روی کیفیت پروژه‌های علمی پژوهش برآمده از محیط پژوهشی معتبر با استفاده از مسئله باز	توصیفی-پیمایشی	مصاحبه نیمه ساختار یافته
کریستاریچی	۲۰۰۹	فرآیند مسئله‌یابی در آموزش تحقیق: تمرکز بر تجربیات دانشجویان	توصیفی-پیمایشی	پرسشنامه
توکل و همکاران	۱۳۹۲	مطالعات جامعه‌شناختی مشکلات دانشجویان تحصیلات تکمیلی در مسئله‌یابی پایان نامه	توصیفی - تبیینی	پرسشنامه

نویسنده	سال	عنوان	روش	ابزار
نگهبان	۱۳۹۳	مسئله‌یابی پژوهش؛ ضرورت انکارناپذیر در پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی	توصیفی	-----
میره بیگی	۱۳۹۵	مسئله‌یابی در تحقیق؛ محدودیت‌ها و راهکارها با تمرکز بر پایان‌نامه نویسی و نظریه پردازی بومی در جامعه‌شناسی ایران	توصیفی	-----
باغمیرانی	۱۳۹۶	توسعه مدل مفهومی مسئله‌یابی پژوهش با استفاده از رنث تحلیل محتوای جهت‌دار	فرا ترکیب (توصیفی-پیمایشی)	پرسشنامه

روش‌شناسی

پژوهش حاضر از نظر هدف تحقیقی بنیادی، از نظر گردآوری اطلاعات پژوهشی کتابخانه‌ای-اسنادی است که از تکنیک‌های میدانی نیز بهره برده است. این پژوهش تحت سایه پارادایم تفسیرگرایی و با رویکردی کیفی انجام شده است. از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده شده است. متن مصاحبه ۵ سؤال اصلی را پوشش می‌داد. در خلال مصاحبه اگر نکته‌ای ضروری به نظر می‌رسید پیرامون آن بیشتر بحث می‌شد تا از این طریق اطلاعات عمیق‌تر و دقیق‌تری کشف شود. مفهوم روایی و پایایی در پژوهش کیفی متمایز از مفهوم آن در پژوهش‌های کمی است. استرابرت و کارپنتر^۱ (۲۰۰۳) چهار معیار اعتبار یا مقبولیت، اطمینان-ثبات، قابلیت تأیید و قابلیت انتقال یا تناسب را برای ارزیابی روایی و دقت و استحکام مطالعات کیفی پیشنهاد کردند. هدف از بررسی معیارهای مذکور، حصول اطمینان از تطابق یافته‌های پژوهش با تجربیات مشارکت‌کنندگان در تحقیق است. در حقیقت در مطالعات کیفی همانند مطالعات کمی، پژوهشگر به دنبال این است که یافته‌هایش با تجارب مشارکت‌کنندگان تطابق داشته باشد. در این پژوهش برای

1. Streubert Speziale, H. J., & Carpenter, D. R.

سنجش روایی و دقت و استحکام داده‌ها از ۴ روش فوق استفاده شده است. اعتبار به اطمینان از صحت و درستی داده‌ها اشاره دارد. بدین معنی که یافته‌ها با منظور و مقصود مشارکت‌کنندگان همخوانی داشته باشد. تحلیل مقایسه‌ای راه مناسبی برای اعتباربخشی به داده‌ها است. مقایسه مداوم بخش‌های مختلف یک مصاحبه با سایر مصاحبه‌ها، بخش‌های نادرست را نمایان می‌کند. علاوه بر این، در طی پژوهش جستجو برای مباحث مغایر و تحلیل موارد معکوس بر اعتبار داده‌ها می‌افزاید (Wimpenny & Gass, 2000). در این پژوهش، محقق تحلیل مقایسه‌ای مداوم را در نظر داشته و علاوه بر آن در پی یافتن و تحلیل موارد معکوس و منفی نیز بوده است. قابلیت اطمینان- ثبات معادل پایایی در مطالعات کمی است و به معنای ثبات داده‌ها در طول زمان و شرایط مشابه است. قابلیت اعتماد از طریق حسابرسی صورت می‌گیرد (Chiovitti & Piran, 2003). در این پژوهش، پژوهشگر تمام مراحل را از ابتدا تا انتها به صورت دقیق گزارش کرده است تا امر حسابرسی برای ناظران میسر شود. انتقال‌پذیری یا تناسب داده‌ها به معنای تعمیم‌یافته‌های پژوهش به سایر محیط‌ها و گروه‌های مشابه است. از آنجایی که هر تجربه‌ای که در پژوهش کیفی بررسی می‌شود تجربه‌ای منحصر به فرد است لذا قابلیت تعمیم معنایی ندارد. برای بررسی انتقال‌پذیری داده‌ها، می‌توان یافته‌ها را در اختیار افرادی قرار داد که در پژوهش مشارکت نداشته‌اند. اگر افرادی که در پژوهش مشارکت نداشته‌اند یافته‌ها را مطابق با تجربیات خود بدانند، انتقال‌پذیری پژوهش تأیید می‌شود (عباس زاده، ۲۰۱۲). در این پژوهش، یافته‌ها در اختیار چند عضو هیئت علمی قرار گرفت و بدین ترتیب انتقال‌پذیری داده‌ها به تأیید رسید. اعضای هیئت علمی علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه‌های دولتی استان تهران جامعه آماری این پژوهش را تشکیل دادند. به دلیل محدودیت‌های زمانی امکان مصاحبه با اعضای هیئت علمی تمامی دانشگاه‌ها میسر نبود. از همین رو به‌وسیله نمونه‌گیری تلفیقی متوالی تعدادی نمونه انتخاب گردید.

در حقیقت ابتدا دانشگاه به‌عنوان واحد نمونه در نظر قرار گرفت و دانشگاه‌های شهید بهشتی، خوارزمی، علامه طباطبائی، الزهرا، تربیت مدرس و دانشگاه تهران به‌صورت تصادفی ساده انتخاب شدند سپس از میان اعضای هیئت‌علمی دانشگاه‌های مزبور، تعداد ۸ نفر با روش هدفمند انتخاب شدند. در حقیقت داده‌ها با اخذ ۸ مصاحبه به مرحله اشباع رسید. به‌منظور کسب اطمینان بیشتر دو مصاحبه دیگر نیز صورت گرفت. جهت تحلیل داده‌های به‌دست‌آمده از اسلوب کلایزی^۱ استفاده شده است. بر اساس این روش، متن هر کدام از مصاحبه‌ها یک پروتکل نامیده می‌شود. این متون در مرحله اول به‌دقت خوانده شد. در مرحله دوم به هر یک از پروتکل‌ها مراجعه و جملات و عباراتی که مستقیماً به پدیده مورد مطالعه مرتبط بود، استخراج شد. در مرحله سوم معنا و مفهوم هر جمله استخراج و اصطلاحاً فرموله شد. سپس مراحل فوق برای هر پروتکل تکرار شد و معانی مشابه در خوشه‌ها یا تم‌هایی قرار گرفت و برای هر طبقه یک مضمون یا نامی نسبتاً انتزاعی انتخاب شد. در نهایت نتایج در قالب یک توصیف جامع ارائه گردید. جهت کسب اطمینان و اعتبارسنجی، یافته‌های حاصله در اختیار تعدادی از شرکت‌کنندگان قرار گرفت و صحت مطالب تأیید شد.

یافته‌ها

با انجام ۸ مصاحبه داده‌ها به سطح اشباع رسید با این حال ۲ مصاحبه دیگر جهت اطمینان بیشتر صورت گرفت. حاصل تحلیل ۱۰ مصاحبه، ۱۶ مضمون کلی یا طبقه و ۷۷ مفهوم اولیه بود. البته در ابتدا ۳۸۶ مفهوم اولیه به دست آمد که پس از بررسی دقیق و حذف مترادفات، تعداد مفاهیم به ۷۷ کد کاهش یافت.

جدول ۲. موانع فردی مسئله‌یابی پژوهش

مضامین	مفاهیم اولیه
خودکم‌بینی	فقدان اعتماد به نفس، نداشتن شهامت، ترس از تمسخر
خطی‌نگری منفعلا نه	نداشتن ذهنیت خلاق، دید خشک و خطی، ذهن بسته، عدم تمرکز ذهنی، نداشتن ذهن کنشگر، بی‌دقتی
بی‌انگیزگی	نداشتن هدف، داشتن انگیزه کم، عدم علاقه به رشته تحصیلی، ضعف امید به آینده
کم‌کاری	کوشا نبودن، عدم رغبت به یادگیری، بی‌حوصلگی، نبود مطالعه، پیوند ضعیف فرد و کتابخانه
ضعف مهارتی	فقدان مهارت در مطالعه نظام‌مند، فقدان مهارت اطلاع‌یابی، فقدان مهارت جستجو، نداشتن مهارت سواد اطلاعاتی، نداشتن مهارت‌های رایانه‌ای
ناآگاهی	عدم آشنایی با پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی، عدم آشنایی با پایگاه‌های بین‌المللی، عدم تسلط به زبان خارجی، عدم آشنایی و آگاهی به مسائل رشته مربوطه، ناآگاهی از ماهیت اهمیت و ضرورت، ناآگاهی از تفاوت اهمیت و ضرورت
هم‌آیی منفی تحلیل-استنباط	ضعف تفکر انتقادی، نداشتن قدرت تحلیل متون، نداشتن قدرت تحلیل موضوعی، ناتوانی در استنباط
سطحی‌نگری	ضعف در بینش، عدم درک عمیق، مطالعه سطحی
ضعف هوشی	ضعف هوش شناختی، ضعف هوش هیجانی، احساس شکست، فقدان خودانگیزگی، کمبود استعداد

در بعد فردی ۹ مضمون یا طبقه و ۴۱ مفهوم اولیه شناسایی شد. خودکم‌بینی، خطی‌نگری منفعلا نه، بی‌انگیزگی، کم‌کاری، ضعف مهارتی، ناآگاهی، هم‌آیی منفی تحلیل-استنباط، سطحی‌نگری و ضعف هوشی، مضامین فردی هستند که هر کدام تعدادی مفهوم اولیه را پوشش می‌دهند.

جدول ۳. موانع آموزشی مسئله‌یابی پژوهش

مفاهیم اولیه	مضامین
تدوین آیین‌نامه و شیوه‌نامه نامناسب از سمت دانشگاه، عدم پرورش تفکر خلاق در دانشجویان، خط‌مشی دانشگاه، هدفمند نبودن نظام آموزشی، عدم برقراری ارتباط بین پژوهشگران و دانشجویان، ضعف در زمینه‌سازی رشد علمی و توسعه حرفه‌ای، عدم ایجاد زمینه آراش فکری برای دانشجویان، عدم تشویق دانشجویان به پژوهش، رابطه ضعیف استاد و دانشجو، تحمیل شدن نظرات استاد بر دانشجو، فقدان حمایت مادی و معنوی، فقدان حمایت علمی	مدیریت آموزشی خشک
نبود تجربه کافی، عدم توانایی در توضیح تئوری‌ها، ضعف حمایت و هدایت دانشجو، ضعف در کیفیت تدریس، ضعف وسعت اطلاعات و دانش، ضعف در ارائه درست واحد درسی روش تحقیق و سمینار	منابع انسانی ناکارآمد
به‌روز نبودن منابع، بومی نبودن منابع، ارائه منابع درسی نامناسب	ضعف محتوایی

در بعد آموزشی سه مضمون یا طبقه کلی و ۲۱ مفهوم اولیه به دست آمد. مدیریت آموزشی خشک، منابع انسانی ناکارآمد و ضعف محتوایی مضامین آموزشی است که هر کدام تعدادی مفهوم اولیه را در برمی‌گیرند.

جدول ۴. موانع فرهنگی مسئله‌یابی پژوهش

مفاهیم اولیه	مضامین
عدم همکاری و مشارکت والدین، کمبود فرهنگ کتاب‌خوانی، تحصیلات ناکافی خانواده	علم‌گریزی خانواده
نبود فرهنگ مشارکت، نبود جو رقابتی، عدم اعتماد متقابل، ترس از ایجاد تغییر، ضعف فرهنگ مشاوره	فردگرایی

در بعد فرهنگی، دو مانع اصلی و ۸ مانع یا مفهوم اولیه به دست آمد. یافته‌ها حاکی از آن است که خانواده علم‌گریز و فردگرایی، باعث می‌شود محققان در زمینه مسئله‌یابی با مشکلاتی روبرو شوند.

جدول ۵. موانع ساختاری مسئله‌یابی پژوهش

مفاهیم اولیه	مضامین
عدم فراهم‌آوری لوازم سخت‌افزاری، عدم فراهم‌آوری امکانات لازم و ضروری، عدم بسترسازی برای پرداختن به مسائل بنیادین، عدم ارائه تسهیلات پژوهشی	شکاف ابزاری-ساختاری

در بعد ساختاری، یک مضمون یا طبقه و ۳ مفهوم اولیه به دست آمد. به نظر می‌رسد نوعی شکاف ابزاری-ساختاری، به ضعف محققان نوپا در زمینه مسئله‌یابی دامن می‌زند.

جدول ۶. موانع نهادی مسئله‌یابی پژوهش

مفاهیم اولیه	مضامین
نبود نهادهای مسئله‌یاب، پیوند ضعیف کتابخانه و دانشگاه، نبود جایگاه شغلی مسئله‌یابی در کتابخانه، درجه یا سطح علمی دانشگاه	تزلزل نهادی

در بعد نهادی، یک مضمون و ۴ مفهوم اولیه حاصل شد. یافته‌ها حاکی از آن است که تزلزل نهادی، مسئله‌یابی را با چالش‌هایی مواجه می‌کند.

بحث و نتیجه‌گیری

شواهد و کنکاش‌های اولیه نشان از آن داشت که مجموعه‌ای از موانع، فرد را از انتخاب مسئله مهم و ضروری بازمی‌دارد. واکاوی‌های ثانویه و دقیق نشان داد که در پنج بعد فردی، آموزشی، فرهنگی، ساختاری و نهادی، مشکلات و موانعی وجود دارد که به ناتوانی فرد در زمینه مسئله‌یابی دامن می‌زند. به نظر می‌رسد محققان نوپا، به‌نوعی خودکم‌بینی دچار شده‌اند و در زمینه مسئله‌یابی، اعتمادبه‌نفس و شهامت کافی را ندارند. گویا محققان مبتدی گاهی از انتخاب برخی مسائل صرف‌نظر می‌کنند چراکه نگران این هستند که نظرشان مورد تمسخر قرار بگیرد. به باور اعضای هیئت علمی، گروهی از محققان نوپا، درگیر نوعی خطی‌نگری منفعلانه

هستند. به عبارت دیگر، به نظر می‌رسد دانشجویانی با ذهن بسته و دید خشک و خطی در زمینه مسئله‌یابی توفیق چندانی نمی‌یابند. مسئله‌یابی فرایندی خلاقانه است لذا نداشتن ذهن خلاق می‌تواند فرد را با مشکلاتی مواجه کند. مسئله‌یابی نیازمند نوعی کنشگری، دقت نظر و تمرکز ذهنی است. انفعال و عدم کنشگری در فرایند مسئله‌یابی یک خطر بالقوه به حساب می‌آید. با توجه به شرایط اقتصادی جامعه، گروهی از دانشجویان امیدی چندانی به آینده ندارند و همین ناامیدی فرد را به سمت بی‌هدفی و بی‌انگیزگی سوق می‌دهد؛ بی‌هدفی و بی‌انگیزگی نیز می‌تواند فرد را در زمینه مسئله‌یابی با مخاطراتی مواجه کند. بخشی از دانشجویان نیز از کم‌کاری رنج می‌برند! پیوند دانشجویان و کتابخانه پیوندی ضعیف است. با توجه به اینکه کتابخانه محل و مأمن اطلاعات دست اول است منطقی است اگر ادعا کنیم هر چه ارتباط فرد با کتابخانه بیشتر شود میزان فهم فرد از مسائل افزایش خواهد یافت. به عبارت دیگر تحکیم پیوند دانشجویان و کتابخانه می‌تواند زمینه‌ساز یافتن مسائل نو، مهم و ضروری شود. دانشجویانی که کوشا نیستند و به یادگیری و مطالعه رغبتی نشان نمی‌دهند نیز در مسئله‌یابی دچار مشکل می‌شوند. مسئله‌یابی نیازمند تحرک و پویایی است و بی‌حوصلگی و تنبلی، دانشجویان را با مصائبی روبرو می‌کند. به باور صاحب‌نظران، موفقیت در مسئله‌یابی مستلزم تجهیز بودن به مجموعه‌ای از مهارت‌ها است. دانشجویی که حائز مهارت‌های مطالعه نظام‌مند، جستجو، اطلاع‌یابی، سواد اطلاعاتی و مهارت‌های رایانه‌ای باشد احتمالاً در مسئله‌یابی موفق‌تر عمل خواهد کرد. به عبارت دیگر، هرگونه ضعف مهارتی، درصد موفقیت دانشجویان در مسئله‌یابی را کاهش می‌دهد. با توجه به اینکه بخش اعظم مسائل علمی در پایگاه‌های علمی منعکس و منتشر شده است، آشنایی دقیق با پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی و بین‌المللی موجبات توفیق دانشجویان در مسئله‌یابی را فراهم خواهد آورد. البته استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی خارجی نیازمند تسلط نسبی به زبان انگلیسی

است. برخی از دانشجویان مسائل رشته خود را نمی‌شناسند. این ناآشنایی نیز مانعی است که منشأ آن خود فرد است. گاهی حتی فرد ماهیت اهمیت و ضرورت را نمی‌داند و قادر به تمیز این دو مقوله از یکدیگر نیست. در واقع به نظر می‌رسد این ناآگاهی‌ها و خلأهای دانشی روند شناسایی و انتخاب مسئله را به چالش می‌کشد. برای موفق بودن در مسئله‌یابی باید با لنز قدرتمند تحلیلی و با دید نقادانه به مسائل نگاه کرد؛ باید دانشجویان قدرت تحلیل متون را دارا باشند و با تحلیل موضوعی دقیق، به مسائل دست یابند. البته در کنار قدرت تحلیل، دانشجویان باید به توان استنباط نیز مجهز باشند. عکس این مطالب نیز صادق است؛ یعنی با هم‌آیی منفی تحلیل-استنباط می‌تواند فرد را در مسئله‌یابی با مشکلاتی مواجه کند. سطحی‌نگری و عدم درک عمیق موضوعات نیز از دیگر موانع فردی است که دانشجویان با آن دست‌وپنجه نرم می‌کنند. هر چه بینش، درک و مطالعه فرد عمیق‌تر شود میزان موفقیت او در مسئله‌یابی افزایش می‌یابد. در میان موانع فردی، نمی‌توان از اهمیت هوش و مؤلفه‌های مربوط به آن چشم‌پوشی کرد. به باور صاحب‌نظران، دانشجویانی که از هوش شناختی (IQ) و هوش هیجانی (EQ) سرشار برخوردارند در زمینه مسئله‌یابی موفق‌تر عمل می‌کنند. معکوس این گزاره نیز صادق است و ضعف در هوش شناختی و هوش هیجانی مانعی برای مسئله‌یابی پژوهش است. دانشجو باید اولاً توان یادگیری داشته باشد و با تمرین و ممارست، ظرفیت علمی و توان پژوهشی خود را افزایش دهد تا به واسطه این توانایی در امر مسئله‌یابی به نقطه مطلوبی برسد. ثانیاً در کنار توانایی یادگیری که به هوش شناختی تأکید دارد، به نظر می‌رسد فرد باید توانایی کنترل هیجانات و همچنین توانایی برقراری ارتباط میان احساسات و منطق را دارا باشد. در حقیقت هم‌آیی هوش شناختی و هوش هیجانی می‌تواند نیروی محرکه بسیار قوی برای موفقیت در مسئله‌یابی باشد. گاهی دانشجویان در مسئله‌یابی احساس شکست می‌کنند؛ هر بار برای انتخاب مسئله اقدام می‌کنند اما با شکست

مواجه می‌شوند. این مهم است که دانشجو بتواند این احساس را در خود کنترل و مدیریت کند. دانشجو اگر در مواجهه با بی‌حوصلگی و بی‌رمقی‌های خود از ظرفیت خودانگیزختگی بهره‌بردار شود، به اهداف خود در مسئله‌یابی دست خواهد یافت. در کنار موانع فردی، مجموعه‌ای از موانع غیرفردی دیده می‌شود؛ بخشی از این موانع، مربوط به آموزش و مدیریت آموزشی است. مدیریت آموزشی خشک یکی از مهم‌ترین موانع مسئله‌یابی پژوهش است که بخشی از موانع فردی را نیز تحت‌الشعاع قرار می‌دهد. به نظر می‌رسد آئین‌نامه‌ها و شیوه‌نامه‌های پژوهشی دانشگاه مناسب نیست و رویکرد مدیران به مسئله‌یابی و پژوهش رویکردی خطی و دودویی است؛ رویکردی که تفکر خلاق را از بین می‌برد. در بخش مربوط به موانع فردی به بی‌انگیزگی اشاره شد. گاهی این بی‌انگیزگی می‌تواند دلیل بیرونی داشته باشد. یکی از دلایلی که فرد بی‌انگیزه می‌شود فقدان حمایت‌های مادی، معنوی و علمی است. رویکرد مدیریت دانشگاه به گونه‌ای نیست که فرد به پژوهشگری و مسئله‌یابی ترغیب نماید. ظاهراً مدیران دانشگاه از خود نمی‌پرسند هدف غایی پژوهش چیست! هدف غایی می‌تواند حل مشکلات جامعه باشد؛ تا مسائل جامعه شناسایی نشود حل مشکلات در حد حرف و رؤیا باقی خواهد ماند. شناسایی و دستیابی به مسائل مهم و ضروری نیازمند آرامش فکری است؛ ذهن مشوش و ناآرام که درگیر مشکلات مالی و معیشتی باشد هیچ‌گاه به مسائل جامعه فکر نمی‌کند. این موضوع از هرم مازلو قابل استنتاج است که افراد ابتدا در پی ارضای نیازهای اولیه خود هستند و پس از برطرف شدن آن برای رفع نیازهای ثانویه و تعالی‌نگر اقدام می‌کنند. لذا بدیهی است که باید ابتدا نیازهای اولیه برطرف شود تا دانشجو با طیب خاطر به پژوهش و پژوهشگری بپردازد. مدیریت آموزشی با رویکرد منعطف باید روابط استاد-دانشجو را تحکیم بخشد. ظاهراً گاهی اساتید در پی تحمیل عقاید به دانشجویان هستند؛ این مقوله یک خطر بالقوه برای مسئله‌یابی است. هرچقدر هم که یک مسئله ارزشمند

باشد دستیابی به پاسخ مربوط به آن با بی‌انگیزگی و بی‌علاقگی ممکن نخواهد بود. لذا این رفتار تحکم‌آمیز و صحبت کردن اساتید از موضع قدرت نیز می‌تواند مشکل‌آفرین باشد. علاوه بر ضعف مدیریت آموزشی، ضعف منابع انسانی دانشگاه نیز می‌تواند در دسرساز شود. مراد از منابع انسانی مشخصاً اساتید و اعضای هیئت‌علمی است. بی‌تجربگی برخی از اساتید از جمله موانعی است که از کنترل دانشجویان خارج است. برخی از مسائل مهم از دل نظریه‌ها برمی‌خیزد. مادامی که اساتید توانایی تبیین و توضیح نظریه‌ها را نداشته باشند نمی‌توان به یافتن مسائل از دل تئوری‌ها امیدوار بود. تا نظریه تشریح و جواب آن مشخص نشود یافتن مسئله از قبل آن سخت و حتی غیرممکن خواهد بود. آشنایی با روش تحقیق را می‌توان الفبای مسئله‌یابی تلقی کرد. تا زمانی که واحدهای درسی سمینار تحقیق و روش تحقیق به‌درستی تدریس نشود و تا زمانی که کیفیت تدریس وضعیت مطلوبی نداشته باشد نمی‌توان به موفقیت دانشجویان در مسئله‌یابی امیدوار بود. دانشجو نیاز دارد که از سوی اساتید راهنما و مشاور به لحاظ روحی و فکری هدایت و حمایت شود. البته برخی اساتید به دلیل بی‌تجربگی و محدود بودن سطره اطلاعاتی و دانشی، آنگونه که باید قادر به حمایت فکری دانشجویان نیستند. در کنار این موانع، نباید از اهمیت بالای بعد محتوا غافل شد. ضعف محتوای دروس که به ارائه منابع درسی نامناسب، بومی نبودن و به‌روز نبودن منابع اشاره دارد جزو موانع آموزشی است که بر مسئله‌یابی تأثیر می‌گذارد. به موانع فردی و آموزشی باید موانع فرهنگی را نیز اضافه کرد. فرهنگی که بر اکثر خانواده‌های ایرانی حاکم است نشانگر نوعی علم‌گریزی است. در حقیقت فرهنگ کتاب‌خوانی میان خانواده‌ها رونق چندانی ندارد و تحصیلات ناکافی والدین نیز مزید بر علت می‌شود و بر ضعف فرد در مسئله‌یابی دامن می‌زند. البته تأثیر این عوامل چندان چشمگیر نیست اما به‌رحال این عوامل تأثیر غیرمستقیم بر توانایی مسئله‌یابی فرد می‌گذارند. در غالب خانواده‌ها فرهنگ

مشارکت و همکاری دیده نمی‌شود و البته این فردگرایی در جامعه علمی نیز رخنه کرده است. فرهنگ مشارکت، مساعدت و مشاوره در جوامع علمی ضعیف است و افراد به تک‌روی پژوهشی علاقه‌مند هستند تا کار گروهی. اعتماد متقابل میان پژوهشگران وجود ندارد و به دلیل فردگرایی افراطی، جو رقابتی شکل نگرفته است. در خلال کارهای گروهی است که جو رقابتی شکل می‌گیرد و افراد به واسطه کار گروهی پیشرفت می‌کنند. گروهی از افراد نیز از ایجاد تغییر می‌ترسند. در حقیقت این عده محدود، یا حوصله تغییر را ندارند یا از تغییر کردن و متفاوت بودن می‌ترسند. این نقیصه تبدیل به یک فرهنگ (و به تغییری ضد فرهنگ) شده و می‌تواند مانع مسئله‌یابی شود. انجام هر کاری نیازمند لوازم، امکانات و زیرساخت‌هایی است. برای انجام مسئله‌یابی، به‌عنوان بخش مهمی از یک فعالیت علمی، نیز به امکانات و زیرساخت‌هایی نیاز است. عدم فراهم‌آوری لوازم سخت‌افزاری و امکانات لازم و ضروری، عدم بسترسازی برای پرداختن به مسائل بنیادین و عدم ارائه تسهیلات پژوهشی جزو موانعی است که مؤید وجود نوعی شکاف ابزاری-ساختاری در پیکره دانشگاه‌ها است. این شکاف نیز به‌نوبه خود خطری بالقوه برای فرایند مسئله‌یابی محسوب می‌شود. یافته‌ها نشانگر آن است که پیوند کتابخانه و دانشگاه پیوند مستحکمی نیست. کتابخانه به‌عنوان مرکز اطلاعات دست‌اول، می‌تواند نقطه شروع قابل اتکایی در زمینه مسئله‌یابی باشد. به نظر می‌رسد جای جایگاه شغلی مسئله‌یابی در کتابخانه خالی است. یعنی اگر در کتابخانه (به‌ویژه کتابخانه‌های دانشگاهی) یک عنوان شغلی جدیدی متناسب با مسئله‌یابی ایجاد شود روند مسئله‌یابی به طرز چشمگیری بهبود خواهد یافت. با توجه به ارتباط تنگاتنگ کتابخانه و جامعه و با توجه به ظرفیت‌های ذاتی و بالقوه متخصصان علم اطلاعات و دانش‌شناسی به نظر می‌رسد این امر از پس متخصصان علم اطلاعات و دانش‌شناسی برخوردار آمد. به باور صاحب‌نظران نبود نهادهای مسئله‌یاب، از دیگر موانع

مسئله‌یابی پژوهش است. معقولانه است اگر این نهادها در دل کتابخانه به وجود آید و متخصصان علم اطلاعات با شناسایی و دسته‌بندی مسائل مهم و ضروری جامعه، از مجرای نوین به جوامع علمی خدمت‌رسانی کنند. ظاهراً درجه یا سطح علمی دانشگاه‌ها نیز به‌عنوان یک مانع نهادی، روند مسئله‌یابی را با مشکل روبرو می‌کند. در مجموع می‌توان نتیجه گرفت مسئله‌یابی فرایند آگاهانه، خلاقانه و موشکافانه جستجو، شناسایی، پالایش، یافتن و انتخاب مسئله پژوهشی از میان چندین مسئله است؛ مجموعه‌ای از عوامل فردی و غیر فردی این فرایند را با مشکل مواجه می‌کند. این پژوهش کمک کرد تا با رویکردی تفسیرگرایانه موانع مسئله‌یابی پژوهش شناسایی و دسته‌بندی شود. با توجه به ادبیات محدود جوامع علمی در زمینه موانع مسئله‌یابی، می‌توان با ضریب اطمینان بالایی مدعی شد که بخش قابل‌توجهی از شکاف دانشی جامعه علمی در زمینه موانع مسئله‌یابی با اطلاعات جدید این تحقیق پر شد. همچنین این پژوهش ماهیت بین رشته‌ای علم اطلاعات و دانش‌شناسی را بیش‌ازپیش نمایان کرده است. این پژوهش اگرچه ماهیتاً پژوهشی بنیادی است اما نتایج آن می‌تواند در جامعه علمی به کار گرفته شود. با توجه به نتایج این پژوهش پیشنهاد می‌شود که:

- رویکرد مدیریت آموزش عالی از حالت خشک و خطی خارج شود،
- رویکرد مدیریت آموزشی به گونه‌ای باشد که خلاقیت و تفکر انتقادی را در دانشجویان پرورش دهد،
- سرفصل‌های جدیدی با موضوعیت تفکر انتقادی و تفکر خلاقانه به سرفصل دروس رشته اضافه شود،
- دانشجویان از نظر مادی و معنوی تحت حمایت دانشگاه قرار بگیرند،
- اساتید از حمایت روحی و فکری دانشجویان دریغ نورزند،
- دروس سمینار و روش تحقیق توسط اساتید مجرب تدریس شود،

- نهادهای مسئله‌یاب در دل کتابخانه شکل بگیرد؛
  - جایگاه شغلی متناسب با مسئله‌یابی در کتابخانه تعریف شود و این جایگاه توسط متخصصان علم اطلاعات، مدیریت و راهبری شود.
- در پایان این پژوهش از جناب آقای دکتر مصطفی باغمیرانی تشکر می‌شود که ایده اولیه این تحقیق را در اختیار نویسندگان مقاله قرار دادند.

ORCID

Hamid Reza Mahmoodi

<https://orcid.org/0000-0002-6121-5588>

Nazila Mehrabi

<https://orcid.org/0000-0003-2805-0301>

Mohammad Hassanzadeh

<https://orcid.org/0000-0002-6175-0855>

منابع

- اسحاقی، سید حسین. (بی‌تا). مسئله شناسی، روش‌ها و ظرافت‌های کاربردی مقاله‌نویسی. سومین هم‌اندیشی پژوهشگران حوزه‌های علمیه خواران.
- باغمیرانی، مصطفی، اسماعیلی گیوی، محمدرضا، حسن زاده، محمد و نوروزی، علیرضا. (۱۳۹۶). توسعه مدل مفهومی مسئله یابی پژوهش با استفاده از روش تحلیل محتوای جهت‌دار. *فصلنامه تعامل انسان و اطلاعات*، ۴(۳)، ۳۴-۴۷.
- توکل، محمد، قانعی راد، محمدامین و ذوالفقاری، مرضیه. (۱۳۹۱). مطالعه جامعه‌شناختی مشکلات دانشجویان تحصیلات تکمیلی در مسئله یابی پایان‌نامه: مورد مطالعه دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه تهران، الزهرا و علامه طباطبائی. *فصلنامه انجمن آموزش عالی ایران*، ۵(۱).
- ساعی، علی. (۱۳۸۶). منطق حل مسئله علمی. *فصلنامه مدرس علوم انسانی*، ۱۱، ۱۱۷-۱۵۲.
- رضائیان، علی. (۱۳۶۸). مسئله‌یابی و حل مسئله در مدیریت. *فصلنامه دانش و مدیریت*، ۴.
- گودرزی، محمدعلی، مجدالدین، عبدالرضا و مزاری، ابراهیم. (۱۳۹۷). مهارت‌های مسئله‌یابی و تصمیم‌گیری، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، دانشگاه جامع علمی کاربردی.
- متدین، محمدمهدی و اکبری مقدم، نیلوفر. (۱۳۹۶). مهارت‌های مسئله‌یابی و تصمیم‌گیری. چاپ ۶، تهران، آها.
- میره بیگی، وحید، (۱۳۹۵). مسئله‌یابی در تحقیق، محدودیت‌ها و راهکارها با تمرکز بر پایان‌نامه نویسی و نظریه‌پردازی بومی در جامعه‌شناسی ایران. *فصلنامه علمی - ترویجی جامعه، فرهنگ، رسانه*، ۵(۲۰)، ۱۲۵-۱۴۲.
- نگهبان، زهره، جاویدی کلاته جعفرآبادی، طاهره و آهنچیان، محمدرضا، (۱۳۹۳). مسئله‌یابی پژوهش، ضرورتی انکارناپذیر در پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی. *فصلنامه عیار پژوهش در علوم انسانی*، ۴، ۱۱۷ - ۱۳۰.

References

- Abbaszadeh, M.(2012), Validity and reliability in qualitative researches. *J Appl Sociol Univ Isfahan*;23(1):19-34.
- Chiovitti, R F & Piran, N. (2003), Rigour and grounded theory research. *J Adv Nurs*;44(4):427-35.
- Colaizzi, P. F. (1969). The descriptive methods and the types of subject-matter of a phenomenologically based psychology exemplified by the

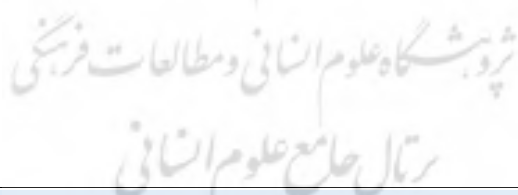
phenomenon of learning (Doctoral dissertation, ProQuest Information & Learning).

- Duncker, K & Lee, L. (1945). "on problem solving" (vol.104,no,9). Englewood cliffs, NJ:prentice – Hall
- Dzurilla, T, & Goldfried, M. (1984). "problem solving and Behavior Modification", *Abnormal psychol.* (78): 107 - 126.
- Kousoulas, F & Mega, G. (2007). "Creative and critical thinking in the context of problem finding and problem solving: A research among students in primary school".
- LaBancaa, F. (2008). "Impact of problem finding on the quality of authentic open inquiry science research projects (Doctoral dissertation)". Retrieved from proquest Dissertation and Theses. (UMI NO.3411366).
- Lee, h, CHO, Y. (2007). "Factors affecting problem finding depending on degree of structure of problem situation", *The Journal of Educational Research*, 101(2), 113 - 123
- Malouff, J, Thorsteinsson, E & Schutle, N. (2007). The Efficacy of problem solving Therapy in Reducing Mental and physical Health problems: a Meta_ Analysis. *Clinical psychology Review.* 27(1),46-57.
- Ritchie, K. (2009). "The process of problem finding in Inquiry Education: A Focus on students Experiences (Doctoral dissertation)".
- Streubert Speziale H. J & Carpenter D. R. (2003), *Qualitative Research in Nursing-Advancing the Humanistic perspective.* Lippincott Williams & Wilkins, Philadelphia.
- Wimpenny, P & Gass, J. (2000), Interviewing in phenomenology and grounded theory: is there a difference? *J Adv Nurs;Jun;31(6):1485–92.*

References [in Persian]

- Baghmirani, Mustafa, Esmaili Givi, Mohammad Reza, Hassanzadeh, Mohammad & Nowrouzi, Alireza. (2016). Development of the conceptual model of research problem solving using the method of directed content analysis. *Human and Information Interaction Quarterly*, 4(3), 34-47. [in Persian]
- Eshaghi, Seyyed Hossein, (N.D.). Problemology, methods and practical subtleties of essay writing. The third consensus among the researchers of women seminaries. [in Persian]
- Goudarzi, Mohammad Ali, Majdodin, Abdul Reza & Mazari, Ibrahim. (2017). problem-solving and decision-making skills", Tehran: Academic Publishing Center, Comprehensive University of Applied Sciences. [in Persian]

- Motadayen, Mohammad Mehdi & Akbari Moghadam, Niloufar. (2016). *Problem solving and decision making skills*. 6th edition, Tehran, Aha. [in Persian]
- Mirabeygi, Vahid, (2015). problem finding in research, Limitations and solutions with a focus on thesis writing and indigenous theorizing in Iranian sociology. *Scientific and Promotional Quarterly of Society, Culture, Media*, 5 (20), 125-142. [in Persian]
- Negahban, Zohreh, Javidi Kalateh Jafarabadi, Tahereh & Ahanchian, Mohammad Reza, (2013). Research problem solving, An undeniable necessity in postgraduate theses. *Ayar of Research Quarterly Journal in Human Sciences*, 4, 117-130. [in Persian]
- Rezaian, Ali. (1989). Problem finding and problem solving in management. *Knowledge and Management Quarterly*, 4. [in Persian]
- Saei, Ali (2007). The logic of scientific problem solving. *Modares Humanities Quarterly*, 11, 117-152. [in Persian]
- Tavakul, Mohammad, Gane'i Rad, Mohammad Amin & Zulfaqari, Marzieh. (2011). Sociological study of post-graduate students' problems in thesis problem-solving: the case study of master's students of Tehran University, Al-Zahra and Allameh Tabatabai. *Iranian Higher Education Association Quarterly*, 5 (1). [in Persian]

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رساله جامع علوم انسانی

استناد به این مقاله: محمودی، حمیدرضا و محرابی، نازیلا. (۱۴۰۲). شناسایی موانع مسئله‌یابی پژوهش از دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های دولتی تهران (پژوهشی کیفی)، فصلنامه علمی بازیابی دانش و نظام‌های معنایی، ۱۰(۳۶)، ۸۵-۱۱۴.

DOI: 10.22054/jks.2021.57849.1400

Name of Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.